

Caseta 2

PIB potențial și deviația PIB

Economia manifestă o tendință de creștere pe termen lung, măsurată prin creșterea produsului intern brut (PIB) real. Dar această creștere nu este constantă în timp: de-a lungul ciclului de afaceri există perioade de expansiune, în care creșterea economică înregistrează niveluri ridicate, urmate de perioade de stagnare în care creșterea economică este lentă sau chiar apar scăderi ale PIB. Fluctuațiile sunt neregulate, durata și mărimea lor variind atât între țări, cât și de la o perioadă la alta în aceeași țară, ceea ce creează probleme în măsurarea lor.

În general, fluctuațiile PIB sunt rezultatul unor șocuri (i.e. impulsuri de schimbare) asupra cererii agregate sau asupra ofertei agregate. Șocurile asupra cererii influențează totalul veniturilor destinate cheltuirii, putând fi generate, spre exemplu, de măsuri de politică fiscală (modificări de cheltuieli ale guvernului și/sau de impozite), de schimbarea condițiilor care influențează economisirea și îndatorarea (mișcări ale ratelor dobânzilor) sau de fluctuațiile schimburilor comerciale cu alte țări (exporturi și importuri). Șocurile asupra ofertei de bunuri și servicii sunt provocate de regulă de influențe asupra costurilor pe care le suportă producătorii (prețuri ale materiilor prime, salarii). Întrucât cantitățile vândute (de producătorii interni) nu pot fi diferite de cele cumpărate (de către consumatorii interni și cei străini), orice șoc asupra cererii sau ofertei agregate duce la modificarea cantității totale de bunuri și servicii tranzacționate în economie, a cărei măsură este produsul intern brut sau venitul real.

Mărimea PIB depinde de capacitatea productivă a unei economii, iar aceasta este determinată de factori fundamentali precum mărimea stocului de capital, factorii demografici și educaționali ce afectează forța de muncă din economie, nivelul tehnologic, organizarea economiei. Majoritatea acestor factori se modifică lent de-a lungul timpului. Factorul cel mai flexibil este cantitatea de ore de lucru ce poate fi angajată pe piața muncii. Din acest motiv, pe termen scurt, cantitatea de bunuri și servicii produsă în economie poate fi crescută (scăzută) prin plata de către producători a unui număr mai mare (mai mic) de ore de muncă.

Cantitatea de (ore de) muncă angajată și stocul de capital activ produc o anumită cantitate de bunuri și servicii. Dacă, pe ansamblul economiei, partea din venituri destinată cheltuirii crește, cantitățile produse anterior devin insuficiente. Pentru a răspunde acestei cereri suplimentare și a spori producția, este necesar ca producătorii să angajeze o cantitate mai mare de muncă (capitalul nu poate fi sporit decât lent). Întrucât creșterea orelor de muncă ce pot fi cumpărate este natural limitată, iar producătorii intră în competiție pentru angajări, prețul pe piața muncii (salariul) tinde să crească. În plus, atunci când cantitatea de muncă sporește fără o creștere corespunzătoare a stocului de capital, productivitatea tinde să se reducă, cu alte cuvinte producția tinde să crească mai lent decât proporțional cu orele de muncă depuse.

Atât competiția producătorilor pe piața muncii, cât și scăderea productivității pe măsura creșterii cantității de muncă angajate determină creșterea costurilor pe produs. Această situație creează presiuni inflaționiste. Producătorii pot decide, din anumite motive, amânarea creșterii prețurilor pe care le practică. În măsura în care aceasta se întâmplă, PIB crește fără ca presiunile inflaționiste create să se materializeze. O dată ce menținerea neschimbată a prețurilor amenință să diminueze semnificativ profiturile, producătorii se vor decide să majoreze prețurile. În acest fel, presiunile acumulate anterior conduc, după un timp, la inflație efectivă. Presupunând nemodificate celelalte condiții din economie, creșterile de prețuri rezultate reduc puterea de cumpărare a consumatorilor și, în consecință, achizițiile de bunuri și servicii din economie (i.e. PIB). Cum vânzările nu pot depăși cumpărările, procesul se încheie prin ajustarea producției (și a cantității de muncă angajate) la un nivel de echilibru la care nu există presiuni inflaționiste.

Acest nivel al PIB la care stocul de capital și cantitatea de muncă efectiv angajată în producție se află într-un raport care nu generează presiuni inflaționiste este denumit **PIB potențial**. Întrucât PIB potențial crește în timp datorită progresului tehnic și acumulării de capital fizic și uman, seria cronologică a valorilor sale este numită și **trendul PIB**.

Așa cum am arătat mai sus, pe termen scurt PIB poate fi mai mare decât PIB potențial, ceea ce implică acumularea temporară de presiuni inflaționiste. Întrucât aceste presiuni devin cu atât mai mari cu cât producția crește fără ca prețurile să se modifice (sau cu cât ele se modifică mai lent decât producția), abaterea producției de la PIB potențial, denumită **deviația PIB**, este utilizată drept măsură sintetică a intensității presiunilor asupra prețurilor acumulate în economie. O deviație PIB pozitivă (unde PIB curent este mai mare decât cel potențial) indică presiuni inflaționiste. Simetric, o deviație PIB negativă indică presiuni deflaționiste (în sensul scăderii prețurilor). Pe termen lung, presiunile acumulate se eliberează, prețurile devin flexibile, iar deviația PIB tinde totdeauna către zero, aducând PIB la nivelul potențial (de trend).

Întrucât presiunile inflaționiste implică un PIB curent peste cel potențial, iar PIB curent este egal cu cantitatea de bunuri și servicii solicitată de cumpărători la prețurile în vigoare, o deviație PIB pozitivă este denumită și exces de cerere. Excesul de cerere poate fi redus sau eliminat prin politici macroeconomice – monetare, fiscale, de venituri. Politica monetară poate acționa asupra excesului de cerere printr-o varietate de instrumente, o măsură clasică fiind aceea de majorare a dobânzilor. Aceasta urmărește să creeze stimulente pentru creșterea economisirii, astfel încât o mai mică parte a veniturilor să fie destinată cheltuirii în perioada curentă. În același timp, dobânzile mai mari duc la creșterea costului îndatorării, temperând efectuarea de cheltuieli finanțate prin credite. Încetinirea ritmului de cheltuire a veniturilor în perioada curentă duce la diminuarea presiunilor cererii asupra producției, reducând sau eliminând deviația PIB curent de la potențial. Ca urmare, este înlăturată cauza potențialelor creșteri viitoare de prețuri.

Estimarea deviației PIB este o sarcină dificilă, în primul rând pentru că PIB potențial este o variabilă neobservabilă. Astfel, cunoscând nivelul efectiv al PIB real, nu se poate determina direct ce proporție din acesta reprezintă PIB potențial și, respectiv, exces de cerere. Estimarea excesului de cerere se face indirect, folosind atât metode statistice, cât și opiniile experților. Incertitudinea inerentă estimării PIB potențial și a deviației PIB este accentuată de caracterul revizibil al datelor statistice privind PIB efectiv.

Pentru orizontul proiecției actuale, estimările BNR plasează rata de creștere a PIB compatibilă cu stabilitatea prețurilor în economia românească la un nivel de circa 5,5 la sută.